

УДК 3789.8.304.477

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-4-3>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЧАСОВОМУ ВИМІРІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Гура Тетяна Євгеніївна,

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, психології та інклюзивної освіти
Комунального закладу «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
ORCID ID: 0000-0003-4770-6863

Рома Оксана Юріївна,

кандидат педагогічних наук,
керівник міжнародних освітніх ініціатив та
Програми соціально-емоційного навчання «Зерна»
Гарвардської вищої школи освіти
ORCID ID: 0000-0001-6233-4573

У статті здійснюється аналіз результатів дослідження динаміки гри дітей дошкільного віку (її змістових і процесуальних характеристик) в умовах війни в Україні. Зазначається, що повномасштабна збройна агресія РФ суттєво змінила ігрову діяльність українських дітей дошкільного віку порівняно з довоєнним періодом, що виявляється в домінуванні різних сюжетів воєнних дій у змісті гри та програнні дітьми нових ролей, зумовлених новою воєнною реальністю, активному використанні дітьми іграшкової зброї та іграшок-замінників сучасної зброї, осучасненні традиційної дитячої гри за воєнним сюжетом, загальному зменшенні часу на гру, відмові дітей від шумних, рухових ігор на користь тихих, малорухливих ігор наодинці, емоційній збудженості дітей в ігровому процесі, суттєвому заміщенні предметної гри електронними (цифровими) іграми тощо. Порівняльний аналіз особливостей ігрової діяльності дітей дошкільного віку за результатами спостережень вихователів у різні роки війни засвідчив наявну динаміку в її сюжетах: виявлене суттєве зменшення ігрової діяльності дітей за військовими сюжетами (гра у військових, гра з військовою технікою, гра у військову зброю, військові бази) та суттєве зростання гри з позавійськовою тематикою (ігри за сюжетами мультфільмів, ігри за мирними сюжетами). Однак не виявлено суттєвих змін у частоті ігрової діяльності дітей за такою тематикою, як повітряні тривоги, перебування в укритті, а також ігри в ракетні, дроніві атаки та ППО. Зазначена тематика залишається стабільною через актуальний життєвий досвід дітей з початку повномасштабної війни до сьогодні. Отримані результати дослідження дають змогу простежити особливості ігрової діяльності дітей дошкільного віку на різних фазах війни в Україні, виявити динаміку сюжетних ліній і характерних ознак відображення в грі травматичних подій, які переживають маленькі та дорослі українці, що є вкрай важливим для пошуку ефективних інструментів підтримки їхнього благополуччя.

Ключові слова: гра, війна, діти дошкільного віку, вихователь закладу дошкільної освіти.

Gura Tetiana, Roma Oksana. Transformation of preschool children's play in the time dimension of the war in Ukraine

The article analyzes the results of a study of the dynamics of preschool children's play (its content and procedural characteristics) in the conditions of war in Ukraine. It is noted that the full-scale armed aggression of the Russian Federation significantly changed the play of Ukrainian preschool children compared to the pre-war period, which is manifested in: the dominance of various plots of military actions in the content of the play and the playing of new roles by children, caused by the new military reality; the active use of toy weapons and toys-substitutes for modern weapons by children; the modernization of traditional children's play based on military plots; a general reduction in play time; children's refusal of noisy, motor play in favor of quiet, sedentary play alone; children's emotional arousal in the play process; a significant replacement of object play with electronic (digital) games, etc. A comparative analysis of the features of preschool children's play activities based on the results of observations by educators in different years of the war showed the existing dynamics in its plots: a significant decrease in

© Гура Т. Є., Рома О. Ю., 2025

children's play activities on military plots (playing soldiers, playing with military equipment, playing with military weapons, military bases) and a significant increase in play with non-military themes (play based on cartoon plots, play based on peaceful plots) was found. However, no significant changes were found in the frequency of children's play activities on such topics as air raids, staying in shelters, as well as play in missile and drone attacks and air defense. The specified topic remains stable due to the relevant life experience of children from the beginning of the full-scale war to the present. The obtained research results make it possible to trace the features of the play activities of preschool children during different phases of the war in Ukraine, to identify the dynamics of storylines and characteristic features of the reflection in the play of traumatic events experienced by young and adult Ukrainians, which is extremely important for finding effective tools to support their well-being.

Key words: *play, war, preschool children, preschool teacher.*

Вступ

Одним із нагальних завдань сучасної української психологічної науки є виявлення ефективних інструментів протидії травмувальному впливу війни на психічний розвиток дітей дошкільного віку, серед яких ключове місце посідає гра – провідна діяльність дитини, що забезпечує неперервність, цілісність, дискретність, гармонійність її розвитку. З одного боку, гра дитини є природним ресурсом її психологічної підтримки, що дає змогу знизити стресові реакції, повернути почуття безпеки, підвищити адаптаційність, встановити нові соціальні зв'язки тощо. З іншого боку, ігрова діяльність є психологічним дзеркалом, що відображає, екстеріоризує зміст не тільки психічного стану дитини, але й того зовнішнього соціального світу, в якому вона перебуває та який освоює. Отже, дослідження особливостей гри дітей дошкільного віку на різних фазах повномасштабної війни в Україні, починаючи з масштабного вторгнення 2022 року і до другої половини 2025 року, є, на нашу думку, важливим індикатором як їхнього психологічного благополуччя, специфіки психологічного реагування на травмувальні події, так і стану дорослого українського суспільства загалом, особливостей динаміки колективної травми українців [2].

Отже, мета статті полягає у виявленні особливостей трансформації гри дітей дошкільного віку (її змістових та операційних особливостей) у часовому вимірі війни в Україні.

Матеріали та метод

Здійснений аналіз зарубіжних і вітчизняних джерел дає змогу констатувати, що узагальненим результатом переважної більшості досліджень особливостей психічного розвитку дітей дошкільного віку та їхньої гри під час воєнних дій у різних країнах світу є твердження про те, що війна:

– є однією з найпотужніших травматичних подій для психічного розвитку дитини, що діє на двох рівнях – первинному (чинники мілітарного походження, зумовлені безпосереднім фізичним впливом війни або сприйняттям її інформаційного образу) та вторинному (чинники соціального походження, що виявляються у психологічній дестабілізації значущих дорослих, порушенні соціальних зв'язків дитини, усталених умов її життєдіяльності, розриві та/або пошкодженні комунікативних зв'язків) [2; 6];

– у прямому сенсі віддзеркалює та руйнує дитячу гру, як зазначають П. Банкова (P. Bankova) [7], Р. Кайуа (R. Caillois) [8], Д. Філдман (D. Feldman) [9], М. Гейкіля (M. Heikkilä) [12], Т. Хайдер (T. Hyder) [13], Д. Е. Левін (D. E. Levin), Н. Карлсон-Пейдж (N. Carlsson-Paige) [14] та ін.;

– спричиняє появу унікальних сюжетів гри, які відображають травматичний життєвий досвід дітей, і, таким чином, перетворює гру на спосіб пізнання, що дає змогу упорядкувати життя дитини в хаотичних і небезпечних умовах [7; 12; 13]; а теми війни та сюжети воєнних подій проникають у всі види дитячої гри [5];

– зумовлює появу нових особливих іграшок та особливостей використання дітьми традиційних іграшок [3; 9; 12], які стають предметом ідеологічного та мілітарного відображення дитиною психотравмувальних подій гри [5; 9; 12].

Водночас результати досліджень багатьох учених засвідчують, що гра є потужним ресурсом для протидії психологічному травмуванню дитини та її психоемоційного відновлення, необхідним засобом психологічної допомоги дитині [14; 15; 16], адже вона забезпечує необхідне осмислення дитиною пережитих травматичних подій у відносно безпечних умовах завдяки механізму перенесення [4; 5].

Дослідженням особливостей гри дітей дошкільного віку в умовах повномасштабної війни в Україні, а також її психотерапевтичним функціям присвятили свої праці О. Писарчук [5], В. Назаревич, М. Вальковська [3], Т. Пантюк Т., А. Ревть [4] на ін.

У попередніх дослідженнях авторів [1; 10; 11] здійснено аналіз ігрової діяльності дітей дошкільного віку, визначені особливості гри за спостереженнями вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей, а саме встановлено, що повномасштабна збройна агресія РФ суттєво змінила ігрову діяльність українських дітей дошкільного віку (як хлопчиків, так і дівчаток) порівняно з довоєнним періодом. Зазначене виявляється в домінуванні різних сюжетів воєнних дій у змісті гри та програванні дітьми нових ролей (переважно позитивного, патріотичного характеру), зумовлених новою воєнною реальністю; активному використанню дітьми іграшкової зброї та іграшок-замінників сучасної зброї; загальному зменшенні часу на гру; відмові дітей від шумних, рухових ігор на користь тихих, малорухливих ігор наодинці; зростанні потреби дітей у більшій увазі дорослих у процесі гри; емоційній збудженості дітей, домінуванні негативних емоцій у грі; збільшенні ваги творчої діяльності в щоденній активності дітей, у тому числі у грі [11].

Крім того, порівняння особливостей гри дітей дошкільного віку у різних регіонах України (прифронтових та віддалених від лінії фронту) засвідчило, що залежно від характеру військових дій у регіоні ігрова діяльність вирізняється своїми особливостями за змістом її сюжетів та ролями [10].

Також результати попередніх досліджень засвідчили наявність тенденції до суттєвого заміщення предметної гри дітей дошкільного віку електронними (цифровими) іграми, неситуативне використання дітьми в ігровому процесі лайливої лексики [1].

Проте, незважаючи на наявні результати дослідження гри дітей дошкільного віку у воєнних реаліях у міжнародному та українському науковому просторі, особливої уваги, на нашу думку, потребує вивчення особливостей трансформації гри залежно від часових параметрів війни.

Дослідження особливостей гри дітей дошкільного віку було проведено у декілька етапів: перший етап – протягом листопада – грудня 2022 року, у перший рік повномасштабної війни; другий етап – протягом грудня 2023 року – травня 2024 року, у другій – третій рік повномасштабної війни; третій етап – протягом березня – травня 2025 року, у четвертий рік повномасштабної війни.

У дослідженні на різних його етапах взяли участь 2362 вихователі закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) 14 регіонів України, що працюють у межах проєкту «Сприяння освіті». Середньостатистичний респондент – це жінка віком від 41 до 50 років, яка проживає за місцем свого постійного проживання на території України, працює очно та у змішаній формі в ЗДО, розташованому в обласному центрі, має стаж педагогічної діяльності загалом та стаж діяльності в цьому ЗДО від 11 до 20 років, протягом останніх 5 років брала активну участь у різноманітних заходах (тренінгах, спецкурсах, вебінарах, конкурсах і фестивалях) з педагогіки гри, особливостей її фасилітації в освітньому процесі, а також психосоціальної підтримки благополуччя дітей, що ініційовані the LEGO Foundation у межах проєкту «Сприяння освіті», а отже, має відповідні актуалізовані експертні знання й уміння. Це дає змогу вважати твердження респондентів за результатами спостереження ігрової діяльності дітей її експертною оцінкою.

Вибір респондентів із різних регіонів України зумовлений необхідністю врахування характерних особливостей життєдіяльності їх населення в умовах війни, специфіки функціонування закладів дошкільної освіти, організації їх освітнього процесу тощо внаслідок близь-

кості до фронту / віддаленості від нього, тимчасової окупації території, бомбардування та руйнування інфраструктури, евакуації населення, інтеграції внутрішньо переміщених осіб та ін., що впливає як на ігрову діяльність дітей дошкільного віку, так і на особливості спостереження за нею вихователів ЗДО, збору емпіричних даних.

На кожному етапі використовувалася дослідницька форма, що містила: соціально-демографічні запитання, згоду на обробку персональних даних і запитання основної частини, сформульовані відповідно до завдань дослідження (закриті, відкриті та проєктивні: «Чи вважаєте Ви, що гра дітей дошкільного віку змінилась в умовах воєнного стану?», «Як саме, на Вашу думку, змінилась гра дітей дошкільного віку в умовах сьогодення (наведіть приклади)?», «У які нові ігри (за сюжетом, героями, іграшками та ін.) за Вашими спостереженнями грають діти в умовах сьогодення? (наведіть приклади)?», «Чи погоджуєтесь Ви з такими твердженнями: “В умовах сьогодення діти... стали менше грати; стали грати в більш жорстокі ігри; відтворюють у своїй грі воєнні події; не мають можливості грати на вулиці; не мають можливості грати з однолітками, іншими дітьми; стали більше часу грати в електронні ігри (телефон, планшет, ноутбук та ін.); стали більше грати з м'якими іграшками; стали більше малювати; стали більше конструювати; стали менше грати в рухливі ігри”», «Які іграшки за Вашими спостереженнями найчастіше діти приносять у заклад дошкільної освіти (або носять із собою) в умовах сьогодення?», «У які ігри за Вашими спостереженнями діти найчастіше грають в укритті / безпечному місці (наведіть приклади)?» та ін.).

Результати

Здійснений порівняльний аналіз результатів дослідження на трьох його етапах дає змогу зробити такі узагальнення.

1.3 початку повномасштабної війни в Україні вихователі ЗДО з усіх регіонів України спостерігають зміни у грі дітей дошкільного віку, що, за їхніми спостереженнями, виявляються в домінуванні різних сюжетів воєнного життя у змісті ігрової діяльності (дії під час повітряної тривоги, облаштування бомбосховища та перебування / життя в ньому, евакуація, переїзд) і різноманітних воєнних діях (врятування та допомога постраждалим, захист близьких, перевірка документів на блокпостах, боротьба з окупантами та ін.).

На першому та другому етапах дослідження найбільш типовими іграми дітей дошкільного віку респондентами зазначені такі: 1) гра у повітряну тривогу (дитина збирає речі, йде в укриття, допомагає зібратися в укриття іншим – дорослим, лялькам, домашнім тваринам); 2) гра у військових (дитина воює з окупантами, стріляє у ворогів, захищає близьких, ляльок, домашніх тварин, рисе окопи та ін.); 3) гра з військовою технікою (дитина конструює / малює танки, літаки, дрони, ППО та ін.); 4) гра у військову зброю (дитина конструює / малює гармати, рушниці, пістолети, міни та ін. або грає з іграшковою зброєю); 5) гра в морській бій (українські дрони топлять ворожі кораблі); 6) гра в пожежників, рятувальників (дитина гасить пожежу, розбирає завали, шукає та дістає постраждалих); 7) гра в укриття (дитина будує та облаштовує укриття / бомбосховище, перебуває у ньому); 8) гра в ракети, дрони та ППО (дитина імітує запуск і політ ракети, роботу ППО); 9) гра в мінерів (мінування та розмінування); 10) гра у блокпости, перевірку документів (дитина будує блокпост і перевіряє документи проїжджаючих або надає свої документи при проїзді блокпосту); 11) гра у військові бази (дитина облаштовує базу, тренує солдат, збирає їх на фронт); 12) гра в розвідників (дитина розшукує ворогів, ховається, спостерігає, передає інформацію); 13) гра в лікарів на війні, військові польові шпиталі (дитина шукає поранених, допомагає, лікує та відновлює поранених, будує шпиталь); 14) гра «виживи в дорозі» (за назвою гри дітьми) – в евакуацію в інший регіон України, за кордон (дитина пакує речі, їде до нового місця, облаштовує нове житло); 15) гра у волонтерів (збирання необхідного для військових і постраждалих, доставка до місця призначення); 16) гра «доньки-матері» та «сім'я» в реаліях війни; 17) гра у воєнні польові кухні та барбершопи для військових.

Проте на третьому етапі дослідження за частотою згадування вихователі ЗДО з усіх регіонів України, незважаючи на присутність гри воєнної тематики, спостерігають збільшення сюжетів ігрової діяльності дітей поза контексту війни (за сюжетами сучасних мультфільмів, як-от «Щенячий патруль», «Трансформери» та ін.; сюжетами цивільного життя: цивільна перукарня, лікарня, кухня, поліція, школа та ін.).

2. Серед нових улюблених іграшок, які діти найчастіше приносять у заклад дошкільної освіти, на першому та другому етапах дослідження найчастіше вихователями ЗДО називались: іграшкова зброя, військова техніка, військові роботи, військова будівельна техніка, солдатика-військові ЗСУ – у хлопчиків та м'які іграшки-обіймашки (собака Хібуки, гусь-обіймусь, кіт-обіймусь) – у дівчат, а також пес Патрон – як у дівчат, так і у хлопчиків.

На третьому етапі дослідження з-поміж ігрової зброї та військової техніки діти беруть із собою героїв мультфільмів, роботів-трансформерів, ляльок, конструктор LEGO, а також іграшки-антистрес, м'які іграшки-звірята (єдиногоги, панди, собаки, дракони та ін.) та м'які іграшки – казкові персонажі.

3. Серед ігор, у які діти найчастіше грають в укритті / безпечному місці, на першому та другому етапах дослідження за спостереженнями вихователів зазначались електронні ігри на планшеті, телефоні; малювання, конструювання, складання пазлів; різноманітні настільні ігри; поп-іт (антистрес); ігри з м'якими іграшками та ігри з псом Патроном; ігри з машинками та ляльками. На третьому етапі дослідження більшістю респондентів були зазначені: конструктори, пазли, різноманітні настільні ігри, розмальовки, а також маленькі фігурки, м'які іграшки та машинки («маленький розмір іграшок, щоб легко було брати із собою в укриття»).

4. Характерними ознаками ігрової діяльності дітей дошкільного віку за спостереженнями вихователів ЗДО, що фіксується на всіх трьох етапах дослідження, є такі: збільшення часу на ігри в гаджетах (телефоні та планшеті), у тому числі воєнної тематики; «осучаснення» традиційної гри дітей дошкільного віку («старі-нові ігри»): традиційна дитяча гра (доньки-матері, сім'я, лікарня, магазин, перукарня, водії, пожежники / рятувальники та ін.) має сюжет воєнного часу: мати збирає доньку в укриття / евакуацію; сім'я зустрічає батька з війни; лікарі рятують військових та цивільних після обстрілів; водії везуть гуманітарну допомогу / зброю на фронт, до постраждалих цивільних; рятувальники розбирають завали після влучання ракети та дронів; барбершопери стрижуть бороди військовим та ін.; більша емоційність з проявами тривожності, занепокоєності, страху; переважно одноосібний характер, наодинці, навіть під час перебування у ЗДО; малорухливий і нешумний характер, у тому числі на прогулянках в ЗДО; переривання гри в разі сигналу «повітряна тривога»; загальна тенденція до зменшення гри в денній активності дитини.

Для здійснення статистичного аналізу отриманих даних був використаний ефект розміру (Cohen's h), що дає змогу визначити ступінь значущості відмінностей у частоті згадування вихователями ЗДО характеристик ігрової діяльності дітей дошкільного віку на першому, другому та третьому етапах дослідження та зафіксувати особливості її трансформації (табл. 1).

Висновки

Отже, здійснений статистичний аналіз свідчить про суттєве зменшення ігрової діяльності дітей за воєнними сюжетами – передусім гра у військову зброю ($h = 0,88$), гра у військових ($h = 0,82$), гра «виживи в дорозі» ($h = 0,69$) та суттєве зростання гри поза контекстом воєнної тематики (ігри за сюжетами мультфільмів ($h = 1,34$) та сюжетами із цивільного життя ($h = 1,39$)). Проте у спостереженнях вихователів ЗДО не виявляються суттєві зміни в частоті ігрової діяльності дітей за такою тематикою, як «доньки-матері» / «сім'я» у війні ($h = 0,00$), повітряні тривоги ($h = 0,10$), перебування в укритті ($h = 0,10$), блокпости ($h = 0,10$), волонтерська діяльність ($h = 0,10$), а також ігри в ракетні і дроніві атаки та ППО ($h = 0,10$). Зазначена

Таблиця 1

Ступінь значущості відмінностей у частоті згадування вихователями ЗДО характеристик ігрової діяльності дітей дошкільного віку на різних етапах дослідження

Характеристика гри	Частота I–II етапи (p ₁)	Частота III етап (p ₂)	Зміна ($\Delta = p_2 - p_1$)	Ефект розміру (Cohen's h)
Гра в повітряну тривогу	0,9	0,8	-0,1	0,10
Гра у військових	0,8	0,4	-0,4	0,82
Гра з військовою технікою	0,6	0,4	-0,2	0,21
Гра у військову зброю	0,7	0,3	-0,4	0,88
Гра в морський бій	0,2	0,0	-0,2	0,45
Гра в укриття	0,8	0,9	+0,1	0,10
Гра в ракети, дрони та ППО	0,6	0,7	+0,1	0,10
Гра в мінерів	0,2	0,0	-0,2	0,45
Гра у блокпости	0,5	0,4	-0,1	0,10
Гра у військові бази	0,3	0,1	-0,2	0,39
Гра в розвідників	0,2	0,1	-0,1	0,23
Гра в лікарів на війні	0,4	0,2	-0,2	0,39
Гра «виживи в дорозі»	0,5	0,2	-0,3	0,69
Гра у волонтерів	0,3	0,4	+0,1	0,10
Гра «доньки-матері» / «сім'я» у війні	0,4	0,4	0,0	0,00
Гра у польові кухні та барбершопи	0,3	0,1	-0,2	0,39
Гра за сюжетом мультфільму	0,2	0,8	+0,6	1,34
Цивільна перукарня, кухня, кафе, поліція	0,0	0,4	+0,4	1,39

тематика залишається стабільною через актуальний життєвий досвід дітей з початку повномасштабної війни та до сих пір. Наявне зменшення частоти гри дітей дошкільного віку за воєнними сюжетами у 2025 році свідчить, на нашу думку, про крихкий, слабо помітний, але все-таки початок етапу психологічного відновлення, виникнення позитивних психологічних новоутворень як у дітей, так і у дорослих українців. Адже «жертви війни – це не тільки ті, що загинули або зазнали каліцтва. Це й особи, емоційно полонені війною, цілком занурені в її атмосферу» [2, с. 118].

Отримані результати дослідження дають змогу простежити особливості трансформації ігрової діяльності дітей дошкільного віку на різних фазах війни в Україні, виявити динаміку сюжетних ліній і характерних ознак відображення в грі травматичних подій, які переживають маленькі та дорослі українці, що є вкрай важливим для пошуку ефективних інструментів підтримки їхнього благополуччя.

Література:

1. Гура Т., Рома О. Гра дітей у реаліях війни в Україні: змістові та динамічні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2024. № 21. С. 65–71. <https://doi.org/10.30970/PS.2024.21.9>.
2. Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна : монографія. Київ, Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2023. 221 с.
3. Назаревич В., Вальковська М. Використання іграшки як трансферного об'єкту в формуванні резильєнтності у дітей. *Психологія: реальність і перспективи*. 2022. Вип. 19. С. 60–67. <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i19.318>.
4. Пантюк Т., Ревть А. Ігрова діяльність як засіб для виявлення та подолання негативних емоційних станів у дошкільному віці. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2025. № 10 (56). [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10\(56\)-825-833](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-10(56)-825-833).
5. Писарчук О. Т. Теоретичні аспекти дослідження теми війни в ігровій діяльності дітей дошкільного віку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2022. № 2. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.2.15>.

6. Слюсаревський М. М. Соціально-психологічна проблематика дитинства в умовах війни: виклики і відповіді. *Проблеми політичної психології*. 2022. Т. 12, № 26. С. 9–30. <https://doi.org/10.33120/porp-Vol26-Year2022-119>.
7. Bankova P. Children play war. *The Belogradchik Journal for Local History, Cultural Heritage and Folk Studies*. 2017. Vol. 8, № 1. P. 113–132.
8. Caillois R. *Man, Play, and Games*. University of Illinois Press, 2001. 224 p.
9. Feldman D. Children's Play in the Shadow of War. *American Journal of Play*. 2019. Vol. 11. № 3. P. 288–307. URL: https://www.researchgate.net/publication/351992726_Children's_Play_in_the_Shadow_of_War.
10. Gura T., Roma O. Children's play during wartime in Ukraine from the preschool teacher's perspective. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2023. № 1 (52). <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2023.275023>.
11. Gura T., Roma O. How children's play has changed during wartime in Ukraine from the parent's perspective. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2024. Vol. 3 (60). P. 47–53. <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2024.311448>.
12. Heikkilä M. Boys, weapon toys, war play and meaning-making: prohibiting play in early childhood education settings? *Early child development and care*. 2022. Vol. 192 (11). P. 1830–1841. <https://doi.org/10.1080/03004430.2021.1943377>.
13. Hyder T. *War, conflict and play*. Maidenhead, England : Open University Press, 2005. 113 p.
14. Levin E. Diane, Nancy Carlsson-Paige. *The War Play Dilemma: What Every Parent and Teacher Needs to Know*. Teachers College Press, 2006. 124 p.
15. Tafintseva S., Motozyuk L. Psychological support for children in wartime conditions: the role of the psychologist in reducing psychological trauma. *European Humanities Studies: State and Society*. 2024. Vol. 4 (4). P. 89–108. <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.4.06>.

Отримано: 28.11.2025

Рекомендовано: 18.12.2025

Опубліковано: 31.12.2025